

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2020-24-2-104-123>

УДК 37.017:172.15](477)(072)

ORCID ID 0000-0002-4413-1243

Жанна Петрочко,

докторка педагогічних наук, професорка,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ

ORCID ID 0000-0002-46333-2225

Наталя Богомолова,

кандидатка педагогічних наук,
Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Запоріжжя

ПЕРЕДУМОВИ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНЕ БАЧЕННЯ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація. У статті розкрито актуальність створення системи підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання. Мета та завдання статті: розкрити передумови, концептуальне бачення та модель створення системи підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання. Узагальнено дані про результати національно-патріотичного виховання на державному рівні. Окреслено проблемні моменти та завдання відповідно до Стратегії національно-патріотичного виховання (2019).

Визначено принципи концепції створення системи підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Уточнено поняття готовності фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання як інтегральної якості особистості, що характеризується наявністю та певним рівнем сформованості знань, цінностей, вмінь та навичок у їх єдності, що проявляється у прагненні до цього виду діяльності і підготовленості до її здійснення на професійному рівні. Визначено перелік фахівців – суб'єктів національно-патріотичного виховання. Описано критерії (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-практичний) та показники готовності таких фахівців до національно-патріотичного виховання.

Представлено результати констатувального етапу експерименту всеукраїнського рівня за темою «Система підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді на засадах соціального партнерства» на базі навчальних закладів Запорізької області у 2017 – 2022 роках. Виявлено рівні готовності фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання. Визначено організаційно-педагогічні умови створення системи такої підготовки. Концептуальне бачення представлено у вигляді моделі. Підсумовано, що створення системи підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дозволить оптимізувати цей процес, підсилить його ефективність.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, патріотизм, фахівці соціальної сфери, підготовка, готовність.

Zhanna Petrochko,

*Doctor of Sciences in Education, Professor,
Borys Grinchenko Kyiv University,
Kyiv*

Natalia Bogomolova,

*PhD in Pedagogy,
Zaporizhzhia Regional Institute of Postgraduate Teacher Education,
Zaporozhzhia*

PREREQUISITES AND CONCEPTUAL VISION OF CREATION THE SYSTEM FOR TRAINING SOCIAL SPECIALISTS FOR NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION

***Abstract.** In the article, the relevance of training system for social specialists in terms of national-patriotic education. The purpose of the article is to reveal the prerequisites, conceptual vision and model of creating a system of training social specialists for national-patriotic education. The data on the results of national-patriotic education at the state level are generalized. Problems and tasks in accordance with the Strategy of National Patriotic Education (2019) are outlined.*

Principles of the concept of a training system for social specialists to national-patriotic education of children and youth. The readiness concept of social sphere specialists to patriotic education was specified: this is an integral quality of personality with certain level of knowledge, values and skills together; readiness is shown as a desire for a certain type of activity and preparedness for its implementation at a professional level. The list of specialists involved in national-patriotic education has been determined. The criteria (cognitive, motivational-value, activity-practical) and indicators of readiness of such specialists are described.

The results of the ascertaining stage of the all-Ukrainian level experiment on the topic “System of training social specialists for national and patriotic education of children and young people on the basis of social partnership” based on educational institutions of Zaporizhzhia region between 2017 and 2022 are presented. The levels of readiness of social specialists for national-patriotic education are determined.

The organizational and pedagogical conditions for creating such a system are defined. The conceptual vision is represented as a model. It is concluded that the creation of a system of training social specialists for national-patriotic education will optimize this process, enhance its effectiveness.

***Key words:** national-patriotic education, patriotism, readiness, specialists in the social sphere, training.*

Вступ. Національно-патріотичне виховання є засобом відродження національної культури, припинення соціальної деградації, стимулом пробудження в особистості духовно-моральних якостей, гарантом єдності й суверенності. Змістово виваженому й ефективно організованому національно-патріотичному вихованню властива мотивувальна роль у процесах демократії,

утвердження нації.

Оновлене осмислення і здійснення національно-патріотичного виховання відбуваються відповідно до положень нової Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України від 18.05.2019 р. № 286. Зокрема, нині зусилля держави і громадськості зосереджується навколо ідеї визначення розвитку національно-патріотичного виховання однією із пріоритетних цілей діяльності Уряду та органів виконавчої влади на місцях. У зв'язку з цим, для створення сфери національно-патріотичного виховання розроблено Розпорядження КМУ «Про затвердження Плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020-2025 роки», Розпорядження КМУ «Про затвердження Концепції державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на 2020 – 2025 роки», Календарний план заходів щодо національно-патріотичного виховання на 2020 рік. Важливим завданням є прийняття (переприйняття) обласних та місцевих програм національно-патріотичного виховання на 2020 – 2025 роки (п. 3 Указу Президента України № 286) (Національно-патріотичне виховання. Звіт про роботу).

Сучасні акценти національно-патріотичного виховання визначені також новими нормативними документами в сфері освіти. Так, в основу Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді (наказ Міністерства освіти і науки України від 29.07.2019 № 1038) покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації. Ключовим фактором у сучасному національно-патріотичному вихованні визначено суспільну солідарність, яка передбачає залучення потенційних ключових партнерів, врахування особливостей взаємодії з ними на засадах соціального партнерства.

Для забезпечення ефективності національно-патріотичного виховання

дітей та молоді надзвичайно важливим є удосконалення підготовки відповідних кадрів у системі освіти, культури, молоді, спорту, юстиції та активне залучення до національно-патріотичного виховання дітей та молоді громадських організацій (об'єднань), використання їхнього досвіду, потенціалу у вихованні патріотів України. Зокрема у Стратегії зазначається, що зараз актуалізується потреба підготовки кваліфікованого кадрового потенціалу в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, у закладах освіти, молодіжних центрах для організації та здійснення програм, проектів та заходів із національно-патріотичного виховання, розвиток низової ланки в системі координації виховних процесів у цьому напрямі (Стратегія, 2019).

У зв'язку з цим зусилля державних органів і неурядових організацій мають бути зосереджені на організації підготовки фахівців із національно-патріотичного виховання, підвищенні їх кваліфікації, оволодінні ними відповідними знаннями, уміннями і навичками, розроблення для цього належних навчальних програм, що забезпечить ефективне впровадження змісту національно-патріотичного виховання, визначеного Стратегією.

Лідером в дослідженні проблем національно-патріотичного виховання є Інститут проблем виховання НАПН України, який обґрунтував бачення концептуального, теоретичного та технологічного забезпечення національно-патріотичного виховання дітей і молоді, уточнив змістово-технологічних акценти цього процесу (Петрочко, & Окушко, 2017). Водночас, враховуючи орієнтири Стратегії, як ніколи важливо з наукової точки зору обґрунтувати процес інтегрованої підготовки фахівців соціальної сфери з питань національно-патріотичного виховання.

Мета статті: розкрити передумови, концептуальне бачення та модель створення системи підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання.

Методи дослідження. Для підготовки статті використано теоретичні методи (аналіз, синтез і систематизація, порівняння, узагальнення) для окреслення завдань національно-патріотичного виховання у викликах часу, визначення сутності особливостей готовності до національно-патріотичного виховання. Аналіз текстів здійснювався із застосуванням підходу обґрунтованої теорії (Тичер, Мейер, Водак & Веттер, 2017). Узагальнення досвіду застосування обраного підходу проводилось за допомогою методів включеного спостереження та професійної рефлексії.

Стаття підготовлена за результатами дослідно-експериментальної роботи, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03.04.2018 р. № 313 «Про проведення експерименту всеукраїнського рівня за темою «Система підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді на засадах соціального партнерства» на базі навчальних закладів Запорізької області у 2017 – 2022 роках» (відповідно до наказу МОН, Петрочко Ж. – керівник проекту, Богомолова Н. – відповідальний виконавець від Запорізького ІППО).

Експериментальна робота всеукраїнського рівня спрямовувалася на обґрунтування та розроблення моделі системи підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді; визначення та експериментальну перевірку ефективності організаційно-педагогічних умов такої підготовки на засадах соціального партнерства.

Принципи створення системи підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді узгоджуються із загальними педагогічними принципами, що віддзеркалюють сучасний рівень розвитку та напрями становлення нової освіти в Україні. Це принципи:

- *науковості*, який передбачає використання в роботі сучасних досягнень психолого-педагогічних наук;

- *об'єктивності*, що має на меті чітке обґрунтування вихідних позицій, дотримання логіки у вибраних засобах дослідження, забезпечення доказовості одержаних висновків і узагальнень щодо підготовки фахівців до національно-патріотичного виховання;

- *єдності* дослідницького і освітнього процесів, що забезпечує інтеграцію дослідження у національно-патріотичному вихованні дітей та молоді;

- *психологізації*, який передбачає врахування вікових особливостей дитини, молоді людини та їх особистісних потреб;

- *гуманізації*, який полягає в зосередженні дослідницької уваги на духовно-моральних якостях та цінностях особистості, забезпеченні сприятливих умов для розвитку особистісного потенціалу;

- *єдності національного та загальнолюдського*, який забезпечує формування духовно багаті особистості громадянина-патріота України.

У рамках експериментальної роботи було проведене опитування (констатувальний етап експерименту), для якого розроблено on-line анкету в Google Формах. Анкета містить три блоки, де об'єднано запитання щодо патріотизму, національно-патріотичного виховання і партнерської взаємодії. Запитання анкети сформульовано у чіткому зв'язку із визначеними показниками готовності фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді на засадах соціального партнерства.

Педагогічні працівники закладів освіти і їх партнери у національно-патріотичному вихованні Запорізької області були залучені до заповнення анкети за інтернет-посиланням (<https://forms.gle/GwV6DocuJPdhTV2TA>) відповідно до листа Департаменту освіти і науки ЗОДА від 01.10.2019 р. № 02.2-16/1009. Для проведення опитування використано ресурси Обласного науково-методичного центру моніторингових досліджень якості освіти комунального

закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради.

Анкетування проходило у жовтні-листопаді 2019 р. і охопило 2309 осіб – фахівців соціальної сфери Запорізької області та інших, зацікавлених у цьому процесі осіб. З них: 1998 педагогічних працівників (86,79%), 235 батьків учнів експериментальних закладів (10,21%), 3 військовослужбовців (0,22%), 1 працівник правоохоронних органів (0,13%), 9 представників громадських організацій (0,39%), 5 представників сфери бізнесу (0,30%), 24 працівників установ культури (1,04%), 27 працівників органів державної влади (1,17%), 7 інших (0,04%).

Для обробки результатів анкетування використано такі методи дослідження та інструменти, як генерація звітів (статистика за певним запитанням анкети) й перехресний аналіз (порівняння варіантів відповідей на певне запитання за визначеною характеристикою).

У статті також використано результати Всеукраїнського опитування «Українська громадянська ідентичність», проведеного Інститутом соціальних досліджень імені Олександра Яременка на замовлення Міністерства України у справах молоді та спорту; з 20 листопад по 7 грудня 2017 р. Опитано 1212 респондентів різного віку в 24-х областях України та м. Києві. Автор статті – член дослідницької групи (Міністерство України у справах молоді та спорту, 2018, с. 2).

Результати дослідження.

Схарактеризуємо детальніше процес підготовки до національно-патріотичному вихованні. Ми розуміємо такий процес як формування комплексу знань, умінь, навичок, особистісних і професійних якостей, мотивів і цінностей, що сприяють здійсненню відповідних дій у напрямі національно-патріотичного виховання. При цьому компетентнісний підхід у підготовці, як

ключовий, актуалізує необхідність загострення уваги до формування відповідального ставлення до відповідних вмінь і навичок, а також розвиток умінь розв'язувати практичні завдання національно-патріотичного виховання.

Компетентність фахівця у сфері національно-патріотичного виховання як суб'єкта формується і виявляється лише в діяльності, тобто у процесі розв'язання складних завдань. Будучи компетентним, суб'єкт такої діяльності результативно досягає цілей національно-патріотичного виховання, виявляючи мобільність, цілеспрямованість, критичність мислення і творчість. Це у свою чергу забезпечує як розвиток фахівця, так і удосконалення системи національно-патріотичного виховання.

Рефлексія наукових досліджень дає змогу уточнити поняття *готовності фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання* як інтегральну якість особистості, що характеризується наявністю та певним рівнем сформованості знань, цінностей, вмінь та навичок у їх єдності, що проявляється у прагненні до цього виду діяльності й підготовленості до її здійснення на професійному рівні.

У структурі готовності фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання на засадах соціального партнерства визначено компоненти, критерії, які їм відповідають (*когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-практичний*) та показники готовності фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді на засадах соціального партнерства.

Когнітивний компонент представляє собою комплекс знань про сутність патріотизму, національно-патріотичне виховання та основні засади соціального партнерства. Показниками сформованості такого компоненту визначено:

1) наявність комплексу професійно орієнтованих знань про патріотизм та національно-патріотичне виховання;

2) розуміння важливості дотримання прав людини та виконання конституційних обов'язків;

3) розуміння основних засад соціального партнерства;

Мотиваційно-ціннісний компонент представляє комплекс ставлень до суспільних цінностей, відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку, визначає спрямованість патріотичного виховання на формування системи цінностей патріота України, досягнення духовно-культурної «єдності у різноманітті» серед населення України. Цьому компоненту відповідають такі показники:

1) спрямованість власної діяльності на формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості на засадах партнерства;

2) бажання брати участь та організовувати заходи національно-патріотичного спрямування на засадах соціального партнерства.

Діяльнісно-практичний компонент уявляє собою комплекс умінь та навичок, які забезпечують ефективне здійснення національно-патріотичного виховання на засадах соціального партнерства, визначає підготовленість суб'єктів національно-патріотичного виховання правильно та творчо вирішувати завдання, знаходити конкретні шляхи підвищення ефективності національно-патріотичного виховання. Показниками сформованості цього компоненту визначено:

1) власна готовність до участі житті суспільства;

2) активна участь у різних формах роботи національно-патріотичного спрямування з дітьми та молоддю на засадах партнерства;

3) здатність до самостійного встановлення ділових і партнерських зв'язків у національно-патріотичному вихованні.

У рамках експерименту визначено, що фахівцями соціальної сфери, причетними до національно-патріотичного виховання / суб'єктами цього

процесу є: працівники сфери державного управління та місцевого самоврядування, педагогічні та науково-педагогічні працівники, працівники установ культури, громадські діячі, волонтери. На рівні Запорізької області, окрім Департаменту освіти і науки й закладів освіти, це: Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, Департамент культури, туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, Управління молоді, фізичної культури та спорту облдержадміністрації, філія Центру пробації в Запорізькій області, Головне управління Національної поліції України в Запорізькій області, Запорізький місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги, Обласна наукова бібліотека, Обласна бібліотека для юнацтва, бібліотеки закладів освіти, будинки культури, музеї; Обласний центр патріотичного виховання молоді, Обласний центр туризму, краєзнавства та екскурсій, Обласний центр молоді; Всеукраїнська федерація «Спас», Запорізька обласна організація «Союз юристів України», Центр розвитку кар'єри «Професіонали», Запорізька обласна дитяча скаутська організація «Слідопит» та багато інших громадських організацій.

За результатами опитування встановлено, що вважають себе патріотом 74,66 %, частково – 20,27 %, не вважають себе патріотом – 2,77% фахівців соціальної сфери.

50,84 % володіють знаннями нормативно-правової бази з національно-патріотичного виховання, 41,84 % – частково володіють, 3,38 % – не володіють. 56,99 % знають про мету та завдання сучасного національно-патріотичного виховання, 36,21 % – частково, 1,39 % – не знають такої мети.

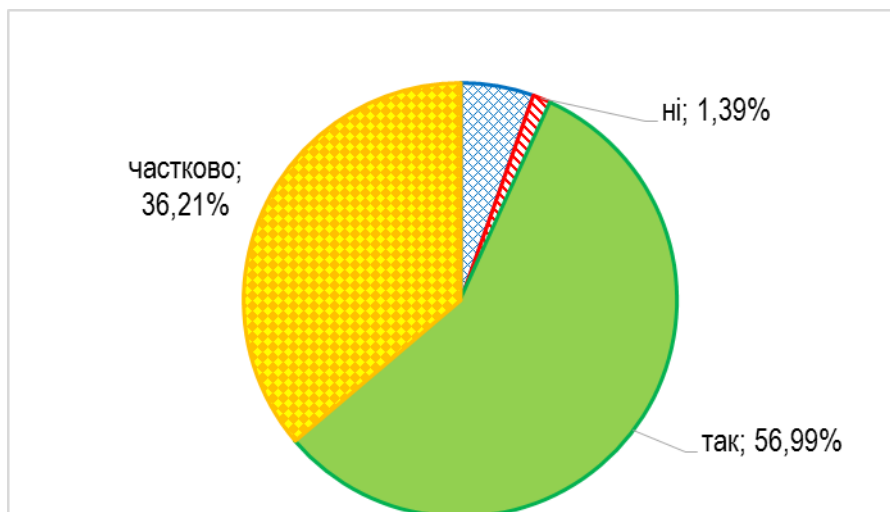

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Наскільки ви володієте знаннями про мету та завдання сучасного національно-патріотичного виховання?»

Відчувають, що мають достатньо знань для того, щоб вважати себе освіченою людиною з національно-патріотичного виховання дітей та молоді, 3,72 %, частково – 39,97 % та 9,05 % опитаних не відчувають цього.

Важливим для нас стала відповідь на запитання «Хто більшою мірою вплинув на формування Ваших патріотичних поглядів». 30,45 % вважають, що це школа, 26,50 % – ЗМІ, 25,03 % – органи влади, 15,24 % – оточуючі люди, друзі, 2,77 % – батьки.

При цьому знання з національно-патріотичного виховання дітей та молоді здебільшого є результатом цілеспрямованої самоосвіти для 35,31 %, отриманої офіційної освіти – 22,19 %, проходження тренінгів, семінарів – 17,97 %, отримання інформації через ЗМІ – для 17,94 %.

55,09 % респондентів із бажанням беруть участь у заходах національно-патріотичного спрямування. 38,63 % виявляє особисту ініціативу при організації та проведенні таких заходів. Проте, всього 27,67 % опитаних бажає самостійно організовувати заходи національно-патріотичного спрямування. 61,10 % опитаних мотивує до проведення заходів з національно-патріотичного

виховання власна громадянська позиція, 15,14% – громадське визнання, 3,38 % – матеріальне заохочення, 3,64 % – можливість кар'єрного зросту, нічого не мотивує – 5,86 % опитаних.

Повністю підготовленими до національно-патріотичного виховання на засадах соціального партнерства вважають себе 11,69 % опитаних; частково – 64,79 %, 10,52 % вказали на неготовність до національно-патріотичного виховання, ще 12,99 % було складно відповісти на це запитання.

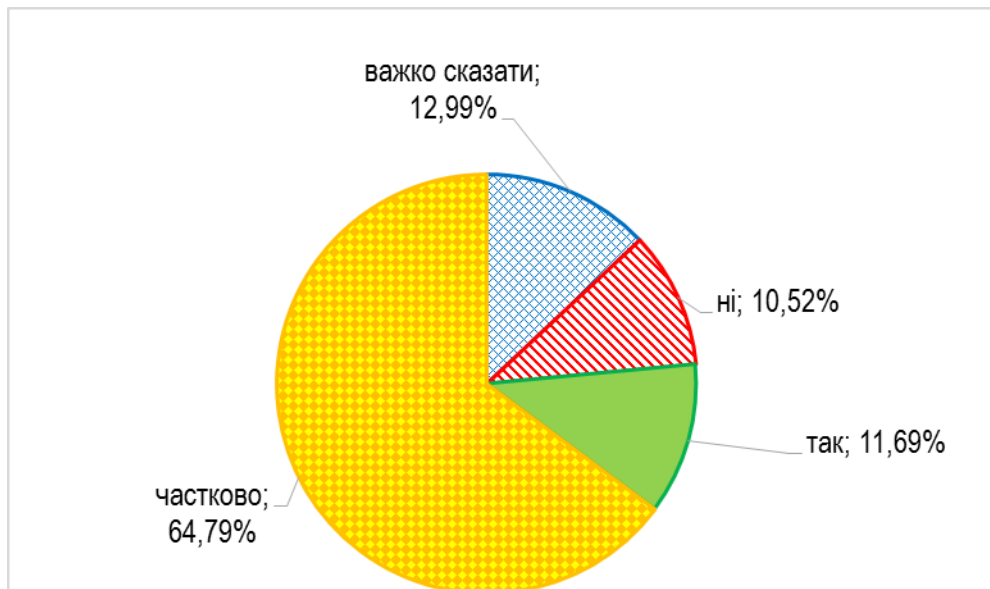

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Як Ви вважаєте, наскільки Ви підготовлені до національно-патріотичного виховання на засадах соціального партнерства?»

Водночас 92,12% суб'єктів національно-патріотичного виховання висловили (відповідь «так» і «частково») бажання удосконалити свої знання і вміння у цій сфері.

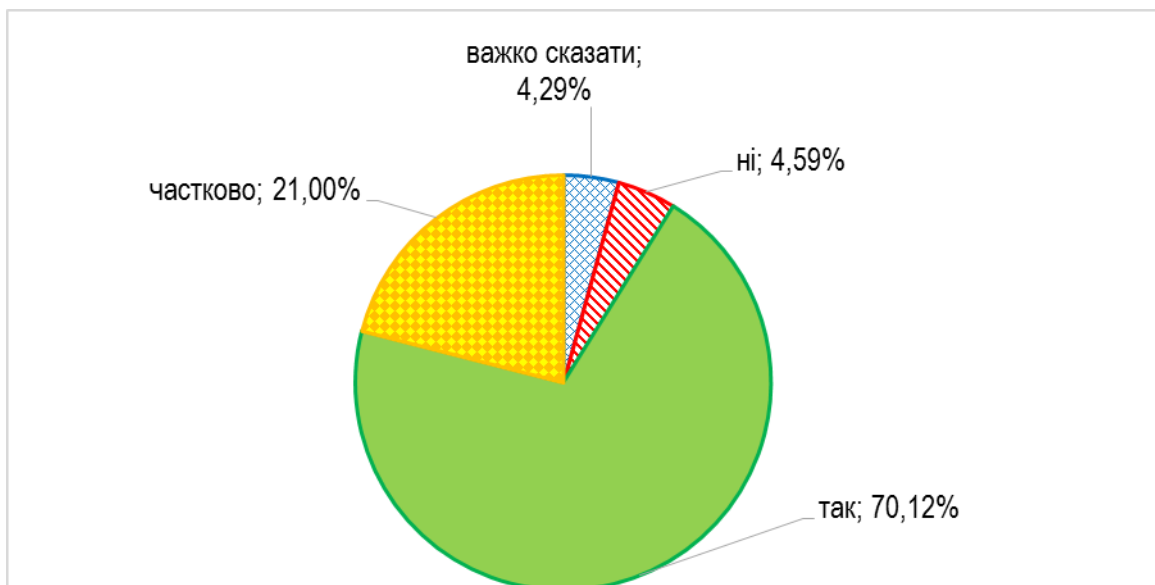

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи хотіли б Ви удосконалювати свої знання і вміння щодо національно-патріотичного виховання?»»

За результатами анкетування нами було з'ясовано, що опитані потребують організаційної, практичної і теоретичної допомоги для проведення заходів з національно-патріотичного виховання на засадах партнерства. Зокрема, найбільша кількість опитаних вказали саме на практичну допомогу.

Таблиця 1

Розподіл відповідей респондентів на запитання «Якої допомоги Ви потребуєте для проведення заходів з національно-патріотичного виховання на засадах партнерства?»»

Варіанти відповіді	Кількість опитаних	У %
Організаційної	1001	30,23%
Практичної	1631	49,26%
Теоретичної	679	20,51%

Узагальнення результатів за усіма показниками дозволило виявити такі рівні готовності фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді на засадах соціального партнерства: високий – 41,19 %; середній – 45,67 %; низький – 12,31 %.

Отже, результати дослідження готовності фахівців соціальної сфери до

національно-патріотичного виховання дітей та молоді на засадах соціального партнерства акцентують на тому, що існуючих знань та умінь не достатньо для ефективного національно-патріотичного виховання дітей та молоді на партнерських засадах; фахівці хочуть і потребують відповідної системної підготовки.

За підсумками аналізу різноманітних наукових джерел ми висунули припущення, що система підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді на засадах соціального партнерства функціонуватиме у разі визначення та впровадження відповідних організаційно-педагогічних умов, серед яких:

- налагодження партнерських зв'язків та розроблення міжвідомчих алгоритмів дій фахівців соціальної сфери у процесі національно-патріотичного виховання дітей та молоді;
- активне залучення до процесу підготовки фахівців соціальної сфери представників неурядових організацій, молодіжних лідерів, волонтерів, активних представників громади, батьків учнів освітніх закладів;
- визначення та використання інноваційних педагогічних технологій, форм та методів партнерської взаємодії у процесі національно-патріотичного виховання дітей та молоді;
- розроблення та впровадження апробованих комплексних програм для навчання фахівців соціальної сфери з національно-патріотичного виховання та відповідних методичних матеріалів щодо організації навчання та налагодження ефективної взаємодії партнерів у національно-патріотичному вихованні дітей та молоді.

Бачення моделі системи підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання представлено на рис. 4.

Концептуально-цільовий блок	Мета: підготовка фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді на засадах соціального партнерства		Завдання: підвищення рівня готовності фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді на засадах соціального партнерства; координація та моніторинг результатів спільної взаємодії всіх суб'єктів національно-патріотичного виховання					
	Підходи: системний, компетентнісний, особистісно орієнтований, діяльнісний, аксіологічний							
	Принципи: науковості, об'єктивності, демократизації, єдності дослідницького і навчально-виховного процесів, психологізації, гуманізації, єдності національного та загальнолюдського							
	Ключові поняття: патріотизм, національно-патріотичне виховання, партнерська взаємодія, соціальне партнерство							
Блок суб'єкт – суб'єктної взаємодії	Суб'єкти партнерської взаємодії							
	педагогічні та науково-педагогічні працівники		Учні та студенти закладів освіти		працівники сфери державного управління та місцевого самоврядування			
	працівники установ культури				громадські діячі, волонтери			
	Координуючий орган: Обласний інститут післядипломної педагогічної освіти							
Експериментально-діагностичний блок	Компоненти і критерії							
	когнітивний		мотиваційно-ціннісний		діялісно-практичний			
	Показники готовності фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання							
	наявність комплексу професійно-орієнтованих знань про патріотизм та національно-патріотичне виховання	розуміння важливості дотримання прав людини та виконання конституційних обов'язків	розуміння основних засад соціального партнерства	спрямованість власної діяльності на формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості на засадах партнерства	бажання брати участь та організувати заходи національно-патріотичного спрямування на засадах соціального партнерства	власна готовність до участі в житті суспільства	активна участь у різних формах роботи національно-патріотичного спрямування з дітьми та молоддю на засадах партнерства	здатність до самостійного встановлення ділових і партнерських зв'язків у НПВ
	Рівні готовності							
	високий		середній		низький			
Організаційно-методичний блок	Організаційно-педагогічні умови							
	налагодження партнерських зв'язків та розроблення міжвідомчих алгоритмів дій фахівців соціальної сфери у процесі національно-патріотичного виховання дітей та молоді	активне залучення до процесу підготовки фахівців соціальної сфери представників неурядових організацій, молодіжних лідерів, волонтерів, активних представників громади, батьків учнів освітніх закладів		визначення та використання інноваційних педагогічних технологій, форм та методів партнерської взаємодії у процесі національно-патріотичного виховання дітей та молоді	розробка та впровадження апробованих комплексних програм для навчання фахівців соціальної сфери з національно-патріотичного виховання та відповідних методичних матеріалів щодо організації навчання та налагодження ефективної взаємодії партнерів у національно-патріотичному вихованні дітей та молоді			
Форми: семінари, тренінги, спецкурси, конференції, майстер-класи, екскурсії, зустрічі, конкурси, фестивалі, форуми, дебати, квести, круглі столи, «жива бібліотека» та ін.				Методи: бесіди, дискусії, ігри, вправи та ін.				
Оцінюваль-но-результативний блок	Очікуваний результат: підвищення показників високого та середнього рівнів готовності фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дітей та молоді на засадах соціального партнерства; ефективна координація та моніторинг результатів спільної взаємодії всіх суб'єктів національно-патріотичного виховання							

Рис. 4. Модель системи підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання на засадах соціального партнерства

Обговорення. Проблема патріотизму за останні п'ять років не втрачає популярності, досліджується багатогранно (Бех, І., Кириченко В., & Петрочко Ж., 2017; Філіпчук, Г., 2016; Сойчук, Р., 2016; Окушко Т., 2017, 2018, Кучинська І., 2016; Журба К., 2018 та ін.), що актуалізує все більше питань для дискусії. Так, обговорюючи тему представленої статті, важливими для нас є висновки К. Журби і О. Докукіної щодо педагогічних умов формування національно-культурної ідентичної підлітків у закладах загальної середньої освіти. Зокрема, науковці зазначають, що однією з умов є підготовка вчителів до формування національно-культурної ідентичності підлітків. Підкреслено, що робота з педагогами спрямовується на оволодіння ними методологією й теорією формування національно-культурної ідентичності, осмислення психологічних механізмів її формування, ознайомлення педагогів з нормативними документами, вивчення та впровадження у виховну практику сучасного змісту та інноваційних методик, спонукання педагогів до самостійної роботи з цього питання (Журба К., & Докукіна О., 2018, с. 83).

Значення підготовки фахівців з питань національно-патріотичного виховання розкрито В. Кульчицьким. Автор розглядає патріотичне виховання як обов'язкову складову професійної підготовки майбутнього фахівця (Кульчицький, 2019). При цьому в іншій своїй статті автор зазначає, що мета патріотичного виховання переплітається із завданнями соціалізації й індивідуалізації особистості, які полягають у тому, щоби розвивати у молодій людини позитивні загальнолюдські якості, сприяти її адаптації в суспільному житті. Це, на нашу думку, є важливим моментом, який потрібно враховувати під час складання програм підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання (Кульчицький, & Петришин, 2019, с. 91). У зазначеному, соціально-педагогічному, ракурсі Я. Співак висловлює впевненість у критичній необхідності поглиблення та розширення діяльності

соціальних педагогів у напрямі патріотичного виховання молоді. Автор зазначає, що саме соціальні педагоги мають реалізовувати проекти виховання у молоді патріотичного обов'язку, поваги до засад демократичної, правової держави, а також готовності до захисту своєї країни (Співак, 2018, с. 80).

Окремі висновки нашого дослідження знаходять підтвердження в результатах Всеукраїнського опитування «Українська громадянська ідентичність» (Міністерство України у справах молоді та спорту, 2018). Так, 73,8 % респондентів опитування Мінмолодьспорту вважають, щоб бути справжнім патріотом-громадянином, потрібно мати громадянську позицію (подібні показники виявлені і у нашому дослідженні). Окрім цього, доцільно взяти до уваги дані, що молодь більше орієнтовна на заходи, проекти громадської активності, книги українських авторів і ще більше на інформацію з інтернету та соцмереж, тоді як респонденти старше 35 років – на більш традиційні ЗМІ (Результати, 2018, с. 70). Цей факт важливо враховувати під час організації навчання фахівців соціальної сфери, побудови системи їх взаємодії.

Отже, результати дослідження, описані у цій статті, підтверджуються результатами інших досліджень і ще більше піднімають значущість різновекторного вивчення питання підготовки фахівців соціальної сфери до національного-патріотичного виховання.

Висновок. Таким чином, патріотизм є важливим ресурсом консолідації суспільства, виступає мобілізуючим каталізатором його розвитку, активної громадянської позиції різних фахівців соціальної сфери, причетних до національно-патріотичного виховання. У цьому процесі вирішальним моментом є готовність таких фахівців до якісного здійснення своїх професійних функцій чи актуалізованих суспільно-державницьких завдань.

Підготовка фахівців соціальної сфери орієнтована на суспільно-правовий саморозвиток особистості, ствердження їх активної громадянської позиції. Така

підготовка має здійснюватися на основі чітких критеріїв і показників готовності до національно-патріотичного виховання на засадах соціального партнерства. У такому разі компетентність фахівців формується і виявляється у спільній діяльності, під час розв'язання завдань у якості суб'єктів-партнерів національно-патріотичного виховання за умов теоретичної, практичної й організаційної допомоги координаторів процесу підготовки.

Функціонування системи підготовки фахівців соціальної сфери до національно-патріотичного виховання дозволить оптимізувати цей процес і підсилить його ефективність. Водночас створення такої системи потребує суттєвої оптимізації всього освітнього процесу, осучаснення існуючих форм та методів національно-патріотичного виховання і навчання дорослих.

Список використаних джерел

- Бех, І. Д., Петрочко Ж.В., Кириченко, В.І. (2017). Тренінг з патріотичного виховання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 7-8. 61-65.
- Журба, К., Докукіна, О. (2018). Педагогічні умови формування національно-культурної ідентичності підлітків у закладах загальної середньої освіти. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України, 22. 75-89.
- Кульчицький, В. & Петришин, Л. (2019). Патріотичне виховання молоді як соціально-педагогічний процес. *Social Work and Education*, 1 (1). 89-93.
- Кульчицький, В. Й. (2019). Патріотичне виховання як складова професійної підготовки майбутнього фахівця. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Ужгород : Говерла, (44). 88-92.
- Кучинська, І. О. (2015). Ключові позиції громадянського формування молоді у вищій школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 18. 66-73.
- Міністерство України у справах молоді та спорту (2018). *Результати експертно-аналітичного дослідження щодо формування стандартів національно-патріотичного виховання та визначення індикаторів ефективності проведення заходів щодо національно-патріотичного виховання*. Взято з <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/36386>
- Національно-патріотичне виховання. Звіт про роботу. Сайт Міністерства України у справах молоді та спорту України. Взято з <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/category/382>
- Окушко, Т., Петрочко, Ж., Кириченко, В., Пашенко, О., Сокол, Л. & Харченко, Н. (2018). *Особистісно орієнтовані технології національно-патріотичного виховання учнів у громадських об'єднаннях* : метод. посіб. Кропивницький: Імекс-ЛТД.
- Петрочко, Ж. В., Окушко, Т. К. (2017). *Національно-патріотичне виховання в Україні у контексті сучасних викликів. Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України)*. Збірник наукових праць. Київ: Видавничий дім «Сам».

Петрочко, Ж. В., Кириченко, В. І. (2016). *Окрилені Україною (тренінг з національно-патріотичного виховання молоді):* посіб. Харків : Видавець Панов А.М.

Сойчук, Р. Л. (2016). Критерії, показники, рівні сформованості та типи національного самоствердження учнівської молоді. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 20(2). 197-213.

Співак, Я. (2018). Роль соціальних педагогів у патріотичному вихованні дітей та молоді. *Social Work and Education*, 5 (4). 76-83.

Стратегія національно-патріотичного виховання. (2019). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019>

Тичер, С., Мейер, М., Водак, Р., Веттер, Е. (2017). *Методы анализа текста и дискурса.* [пер. с нем.]. Харьков.

Філіпчук, Г. (2016). *Національна ідентичність: культурно-освітній вимір:* монографія. Чернівці: Друк Арт.

References

Bekh, I. D., Petrochko, Zh. V., & Kyrychenko, V. I. (2017). Treninh z patriotychnoho vykhovannia [Training of patriotic education]. *Osvita ta Rozvytok Obdarovanoi Osobystosti*, 7-8, 61-65.

Zhurba, K., & Dokukina, O. (2018). Pedagogichni umovy formuvannia natsionalno-kulturnoi identychnosti pidlitkiv u zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Pedagogical conditions of formation of national and cultural identity of adolescents in general secondary education institutions]. In *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: Vol. 22* (pp. 75-89). Kyiv: Instytut problem vykhovannia NAPN Ukrainy.

Kulchytskyi, V. & Petryshyn, L. (2019). Patriotychno vykhovannia molodi yak sotsialno-pedahohichni protses [Patriotic education of youth as a socio-pedagogical process]. *Social Work and Education*, 1(1), 89-93.

Kulchytskyi, V. I. (2019). Patriotychno vykhovannia yak skladova profesiinoi pidhotovky maibutnoho fakhivtsia [Patriotic education as a component of professional training of future specialists]. In *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu: Serii: Pedagogika. Sotsialna robota: Vol. 1(44)* (pp. 88-92). Uzhhorod: Hoverla

Kuchynska, I. O. (2015). Kliuchovi pozytsii hromadianskoho formuvannia molodi u vyshchii shkoli [Key positions of civic formation of youth in higher education]. *Pedahohichna Osvita: Teoriia i Praktyka*, 18, 66-73.

Ministry of Youth and Sport of Ukraine (2018). *Rezultaty ekspertno-analitychnoho doslidzhennia shchodo formuvannia standartiv natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ta vyznachennia indyikatoriv efektyvnosti provedennia zakhodiv shchodo natsionalno-patriotychnoho vykhovannia* [Results of expertise-analytic research on formation of standards of national-patriotic education and defining efficiency indices of national patriotic education indices]. Retrieved from <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/36386>

Ministry of Youth and Sport of Ukraine *Natsionalno-patriotychno vykhovannia. Zvit pro robotu* [National patriotic education. Report]. Retrieved from <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/category/382>

Petrochko, Zh. V., & Okushko, T. K. (2017). *Natsionalno-patriotychno vykhovannia v Ukraini u konteksti suchasnykh vyklykiv. Naukove zabezpechennia rozvytku osvity v Ukraini: aktualni problemy teorii i praktyky (do 25-richcha NAPN Ukrainy).* Zbirnyk naukovykh prats. [National-patriotic education in Ukraine in the contemporary challenge's context]. Kyiv: Vydavnychi dim "Sam".

Spivak, Ya. (2018). Rol sotsialnykh pedahohiv u patriotychnomu vykhovanni ditei ta molodi [The role of social educators in the patriotic upbringing of children and young people]. *Social Work and Education*, 5(4), 76-83).

Stratehia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia [Strategy of national-patriotic education]. (2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019>

Tycher, S., Meier, M., Vodak, R., & Vetter, E. (2017). *Metody analiza teksta i diskursa* [Text analysis and discourse methods]. Kharkov.

Filipchuk, H. (2016). *Natsionalna identychnist: kulturno-osvitnii vymir* [National identity: Cultural and educational dimension]: Chernivtsiv: Druk Art.

Дата подання рукопису 15.06.2020

Дата прийняття рукопису до друку 19.07.2020